

УДК 343.1
<https://doi.org/10.32703/2663-6352/2025-1-17-273-279>

<https://orcid.org/0000-0001-5063-4018>

*Подолан Юлія Олександрівна,
кандидат юридичних наук, доцент
доцент кафедри господарського та транспортного права
Юридичного факультету
Інституту управління та технологій
Державного університету інфраструктури та технологій,
Україна*

<https://orcid.org/0000-0002-1684-3008>

*Савицька Світлана Леонідівна,
кандидат юридичних наук,
доцент кафедри Правосуддя
Юридичного факультету ІУТП
Державного університету інфраструктури та технологій,
Київ, Україна*

ВИРОК НА ПІДСТАВІ УГОДИ: ПРАКТИКА ЗАСТОСУВАННЯ ТА ПРОБЛЕМНІ АСПЕКТИ

Анотація. Стаття присвячена аналізу інституту вироку на підставі угоди у кримінальному процесі України, запровадженого Кримінальним процесуальним кодексом 2012 року. Розглядаються основні види угод — про примирення та про визнання винуватості, їх процесуальні особливості, правові наслідки та актуальна судова практика. Особливу увагу приділено принципам добровільності, справедливості та ефективності цього механізму, а також його впливу на судову систему, сторони кримінального провадження та реалізацію публічних інтересів. Автор аналізує переваги застосування угод з точки зору процесуальної економії, оперативності вирішення кримінальних справ, а також ризики, пов'язані з можливістю формального підходу до їх затвердження судами. Досліджено зарубіжний досвід функціонування подібного інституту та наведено приклади з української практики. Зроблено висновок, що угоди можуть бути ефективним інструментом у кримінальному провадженні, проте їх застосування потребує посиленого судового контролю з метою забезпечення справедливості, захисту прав учасників провадження та дотримання публічного інтересу.

Ключові слова та словосполучення: кримінальний процес, вирок на підставі угоди, угода про визнання винуватості, угода про примирення, повне та своєчасне відшкодування завданої шкоди, судова практика, публічний інтерес, кримінальне судочинство.

Annotation. This article offers a comprehensive analysis of the institution of plea-based sentencing in the criminal procedure of Ukraine, introduced by the Criminal Procedure Code of 2012. This innovation marked a substantial shift towards European standards of criminal justice, introducing reconciliation and plea agreements as alternatives to traditional trial procedures. The study examines the legal nature, procedural framework, and consequences of both reconciliation agreements and guilty plea agreements.

Special attention is given to the principles of voluntariness, legality, fairness, and proportionality as essential conditions for the validity of such agreements. The article highlights how plea mechanisms contribute to procedural efficiency by reducing the workload of courts, expediting the resolution of less complex criminal cases, and promoting offender reintegration through restorative justice approaches.

The paper presents practical examples from Ukrainian judicial practice, including cases related to corruption and public interest, and identifies risks associated with superficial judicial review, inadequate sanctions, and insufficient evaluation of the actual implementation of agreement terms. A comparative overview of foreign models reveals international tendencies and provides insights for improving Ukrainian procedural legislation.

The author concludes that while plea agreements can serve as an effective tool for streamlining justice and reducing the burden on the judiciary, their effectiveness depends on substantive judicial oversight, proper enforcement of agreed obligations, and strict compliance with the fundamental principles of criminal procedure. These agreements should function not as a way to avoid responsibility, but as a legitimate and balanced mechanism for resolving criminal matters in accordance with legal norms and public interest.

Keywords and phrases: *criminal procedure, plea-based sentencing, plea agreement, reconciliation agreement, full and timely compensation for damages, judicial practice, public interest, criminal justice.*

Постановка проблеми. Інститут угод у кримінальному процесі України, запроваджений із набуттям чинності КПК 2012 року, покликаний забезпечити оперативність судового розгляду, зменшення процесуального навантаження та досягнення консенсусного врегулювання між сторонами провадження. Одним із ключових положень, що має визначальне значення для справедливості вироку на підставі угоди, є повне та своєчасне відшкодування завданої шкоди, якщо таку було заподіяно. На практиці ця умова часто виконується формально або взагалі ігнорується, що нівелює сутність угоди як механізму відновного правосуддя. У ряді випадків суди затверджують угоди без належної перевірки фактичного виконання зобов'язань сторін, що ставить під сумнів дотримання засад кримінального провадження — передусім принципів справедливості, законності та публічного інтересу. Така ситуація зумовлює необхідність комплексного аналізу змісту, підстав та судової практики укладення вироків на підставі угод із особливим акцентом на реальність відшкодування шкоди як передумови їх допустимості.

Аналіз останніх досліджень і публікацій за темою. Питання вироків на підставі угод у кримінальному провадженні стало предметом активного наукового аналізу в контексті реформування кримінального процесуального законодавства України. Дослідники сходяться на думці, що інститут угод сприяє досягненню процесуальної економії, гуманізації кримінального процесу та забезпеченню балансу інтересів між сторонами.

П. Декайло та І. Чапля розглядають угоду про примирення як важливий інструмент у провадженнях щодо нетяжких злочинів і підкреслюють необхідність удосконалення практики її реалізації [1]. І.В. Басиста вказує на проблеми формалізму, відсутність чіткого процесуального статусу медіатора та різне тлумачення норм КПК судами, слідчими і прокурорами[2].

Дисертаційне дослідження М.М. Тауса є одним із найповніших у цій галузі: автор систематизує етапи судового провадження на підставі угод, аналізує законодавчі прогалини, судову практику та зарубіжний досвід, і пропонує зміни до КПК України [3].

Гвоздецький В.Д. та Ляш А.О. акцентують увагу на відновному потенціалі угоди про примирення та її відповідності міжнародним стандартам прав людини [4]. У дослідженні С.В. Давиденка та Є.О. Боковикової основний наголос зроблено на необхідності нормативної підтримки медіації як ключового елементу реального примирення сторін [5].

Таким чином, сучасні дослідження підтверджують ефективність угод у кримінальному провадженні, водночас акцентуючи на ризиках формального підходу, відсутності чіткої процесуальної регламентації та недостатньому контролі за виконанням умов таких угод.

Підвищення якості правозастосування потребує не лише удосконалення законодавства, а й посилення інституційних гарантій дотримання засад справедливості та публічного інтересу.

Метою дослідження – є з'ясування правової природи, змісту та судової практики застосування вироку на підставі угоди у кримінальному провадженні України, з особливим акцентом на визначенні ролі повного та своєчасного відшкодування завданої шкоди як обов'язкової умови їх укладення. Дослідження спрямоване на виявлення проблем правозастосування, оцінку відповідності угод принципам справедливості, добровільності та публічного інтересу, а також на формулювання пропозицій щодо вдосконалення нормативного регулювання та судової практики в цій сфері.

Виклад основного матеріалу. Вирок на підставі угоди, передбачений Кримінальним процесуальним кодексом України, є результатом докорінного реформування вітчизняного кримінального процесу, яке розпочалося з набуттям чинності нової редакції КПК у 2012 році [6]. Введення інституту угод стало суттєвим кроком у напрямі європеїзації кримінальної юстиції та спрямоване на підвищення ефективності судочинства, зниження навантаження на органи досудового розслідування і суди, а також сприяння швидкому і справедливому врегулюванню кримінально-правових конфліктів. Водночас застосування цього механізму виявило низку проблемних аспектів, зокрема пов'язаних із дотриманням принципів справедливості, добровільності та захисту прав потерпілого.

Суть угоди полягає у досягненні консенсусу між сторонами кримінального провадження щодо обставин вчинення злочину, визнання вини, добровільного зобов'язання на певні дії, зокрема щодо відшкодування шкоди, а також узгодження виду та розміру покарання. Законодавство України передбачає два основних типи таких угод — про примирення та про визнання винуватості. Обидва передбачають добровільну ініціативу однієї зі сторін, проте відрізняються складом учасників, змістом та юридичними наслідками.

Угода про примирення є однією з форм альтернативного врегулювання конфлікту, що виникає внаслідок вчинення кримінального правопорушення. Її укладення ґрунтується на безпосередній участі потерпілого у процесі досягнення справедливості, з урахуванням не лише матеріального, але й морального аспекту завданої шкоди. Правова природа цієї угоди полягає в досягненні домовленості між потерпілим і підозрюваним (обвинуваченим) щодо відповідальності останнього, за умови щирого розкаяння та повного відшкодування заподіяної шкоди. Така угода розглядається як вияв відновного правосуддя, де головна мета полягає не в суворому покаранні, а у компенсації заподіяного та відновленні морального балансу між сторонами.

Законодавство дозволяє ініціювати укладення угоди на будь-якому етапі після повідомлення особі про підозру і до моменту ухвалення судом вироку. Її затвердження відбувається у межах підготовчого судового засідання, участь у якому обов'язкова лише для сторін угоди. Водночас існують обмеження щодо можливості її укладення зокрема — внаслідок відмови потерпілого від обвинувачення у справах приватного обвинувачення або примирення з особою, яка вперше вчинила злочин невеликої чи середньої тяжкості з необережності, за умови повного відшкодування збитків. У таких ситуаціях КПК України прямо виключає можливість укладення угоди.

Особливість угоди про примирення полягає в її двошаровій структурі — матеріальній і моральній. Для потерпілого значущими є не лише компенсація шкоди, а й визнання з боку правопорушника, що сприяє психологічному відновленню. Для обвинуваченого угода є засобом мінімізації наслідків переслідування, зокрема можливістю уникнути реального позбавлення волі. Таким чином, інститут примирення — це не просто правовий компроміс, а спроба збалансувати інтереси обох сторін через механізми відновлення, компенсації та визнання відповідальності.

Судова практика засвідчує, що механізм угод про примирення активно використовується у провадженнях щодо злочинів середньої тяжкості. Так, у рішенні Дніпровського районного суду м. Києва від 18 грудня 2024 року у справі № 755/17917/24, суд затвердив угоду, укладену між потерпілою та обвинуваченим за фактом нанесення умисного середньої тяжкості тілесного ушкодження [7]. Повне відшкодування шкоди, добровільність

угоди та згода потерпілої стали підставою для призначення покарання у вигляді одного року обмеження волі з іспитовим строком.

Цей приклад наочно демонструє потенціал інституту угоди про примирення як ефективного інструменту реалізації відновного підходу у кримінальному процесі. Він підтверджує, що лише за умов реального відшкодування шкоди та визнання вини укладення такої угоди може відповідати завданням справедливості, забезпечуючи баланс інтересів усіх сторін провадження.

Угода про визнання винуватості становить один із ключових інструментів сучасного кримінального процесуального права України. Вона покликана оптимізувати розгляд кримінальних проваджень шляхом досягнення домовленості між прокурором і підозрюваним або обвинуваченим щодо визнання вини, умов притягнення до відповідальності та узгодженого покарання. Такий підхід має забезпечувати не лише швидкість провадження, а й дотримання принципів добровільності, правомірності та справедливості, що є основоположними у кримінальному процесі.

Укладення угоди про визнання винуватості можливе у справах щодо кримінальних проступків, злочинів невеликої або середньої тяжкості, а також у провадженнях щодо окремих тяжких злочинів, якщо шкода завдана лише державним або суспільним інтересам. Водночас закон прямо забороняє її застосування у кримінальних провадженнях де є потерпілий. У цьому контексті реальне, повне та своєчасне відшкодування шкоди стає критичною умовою справедливості угоди, адже лише таким чином можна забезпечити легітимність домовленості в очах суспільства і дотримання завдань кримінального провадження, передбачених статтею 2 КПК України.

Роль суду при затвердженні угоди виходить за межі формальної перевірки — він зобов'язаний встановити здатність обвинуваченого виконати зобов'язання, які він на себе взяв. Йдеться, насамперед, про реальність і повноту відшкодування шкоди, чіткість строків виконання зобов'язань, а також відсутність обставин, що можуть унеможливити дотримання умов угоди. Відповідно до пункту 5 частини 7 статті 474 КПК України, якщо суд приходить до висновку, що обвинувачений не здатен виконати умови угоди, її затвердження є недопустимим.

Судова практика свідчить, що у разі відповідального підходу сторін та належного контролю з боку суду угода про визнання винуватості може стати прикладом ефективної процесуальної моделі. Так, у вироку Солом'янського районного суду м. Києва від 17 червня 2024 року у справі № 760/8343/24 обвинувачений у привласненні державного майна, вчинене в умовах воєнного стану, визнав винуватості, повністю компенсував завдані збитки та демонстрував щире каяття [8]. У межах угоди про визнання винуватості, укладеної з прокурором, обвинувачений визнав провину, повністю компенсував шкоду, в розмірі 264091 грн 50 коп. Суд, врахувавши ці обставини, визнав угоду такою, що відповідає інтересам правосуддя, й призначив покарання у вигляді позбавлення волі строком на п'ять років з іспитовим строком на два роки.

Позитивний ефект від застосування цього інституту полягає не лише в зменшенні навантаження на органи досудового розслідування і суди, а й у забезпеченні швидкого поновлення порушених інтересів, особливо у провадженнях, де потерпілою стороною виступає держава. Проте така ефективність можлива лише за умови реального виконання зобов'язань за угодою, насамперед — повного відшкодування шкоди. В іншому випадку угода перетворюється на формальний інструмент уникнення покарання, що суперечить самому духу кримінального судочинства.

Разом із позитивними результатами, практика також засвідчує наявність серйозних викликів. Зокрема, у низці справ суди обмежуються поверховою перевіркою змісту угоди, не аналізуючи обставини її укладення, мотивацію сторін або можливий тиск на підозрюваного. Особливу складність становлять справи щодо корупційних та службових злочинів, де громадський інтерес вимагає особливої уваги до прозорості та пропорційності покарання. У

таких випадках суди повинні проявляти вищий рівень процесуального контролю, щоби забезпечити не тільки швидкість, а й змістовну справедливість вироку.

Інститут угод у кримінальному процесі відіграє важливу роль у забезпеченні ефективного функціонування судової системи. Його практичне значення полягає не лише у скороченні строків досудового розслідування й судового розгляду, а й у раціональному перерозподілі ресурсів правосуддя. Завдяки процедурі укладення угоди суди мають змогу зосередити увагу на розгляді складних та суспільно небезпечних злочинів, натомість менш тяжкі провадження можуть бути вирішені шляхом погодження сторін. Окрім цього, укладення угоди відкриває можливості для ресоціалізації осіб, які вчинили кримінальні правопорушення і щиро розкаюлися, а також сприяє задоволенню інтересів потерпілих, передусім через відшкодування завданої шкоди.

Разом з тим судова практика виявляє низку серйозних викликів, пов'язаних із фактичним застосуванням цього інституту. Проблемним залишається питання поверхневого підходу судів до перевірки змісту угод. У багатьох випадках судді обмежуються формальним з'ясуванням наявності підписів і згоди сторін, не досліджуючи глибше обставини, які могли б вказувати, зокрема, на примус до укладення угоди або її реальні наслідки для потерпілого.

Особливо гостро це проявляється у справах про службові та корупційні злочини, де інтерес суспільства до справедливого покарання є надзвичайно високим, а прозорість та публічність процесу мають першочергове значення.

Суттєвим ризиком також є відсутність ефективного механізму контролю за виконанням умов угоди після її затвердження. Нерідко узгоджене покарання є явно м'яким або не відповідає тяжкості вчиненого діяння, а шкода, завдана злочинцем, не компенсується повністю чи взагалі залишається без належного правового реагування. У цьому контексті особливу увагу привертає вирок Вищого антикорупційного суду від 17 грудня 2024 року у справі № 991/13030/24, у якій особа, визнана винною у вчиненні тяжкого корупційного правопорушення (ч. 5 ст. 27, ч. 4 ст. 28 – ч. 2 ст. 364 КК України), отримала звільнення від реального відбування покарання та штраф у розмірі 500 неоподатковуваних мінімумів доходів громадян при відсутності реального механізму повернення завданих державі збитків, адже компенсація шкоди менш ніж 0,02 % не може вважатися такою, що відновлює порушене право державного підприємства (відшкодування шкоди у 100 000 грн не відповідає реальному розміру завданих збитків у понад 554 млн грн) [9, 10].

Такий підхід прямо суперечить зміст ст. 474 КПК України та ст. 2 КПК України, а саме принципам справедливості та публічного інтересу. Відсутність належного аналізу пропорційності покарання, фактичного відшкодування шкоди, а також оцінки дій прокурора у контексті засад кримінального провадження свідчить про необхідність додаткової правової перевірки такого рішення. Такі рішення мають стати предметом оскарження до суду вищої інстанції або дисциплінарної перевірки (щодо прокурора) у разі відповідного звернення.

Подібні вирокі підризують довіру суспільства до ефективності боротьби з корупцією та ставлять під сумнів досягнення завдань кримінального провадження.

З огляду на вищевикладене, позиція Верховного Суду є надзвичайно важливою для формування стабільної та обґрунтованої правозастосовної практики. У своїх рішеннях Суд неодноразово наголошував, що затвердження угоди можливе лише за умови, якщо покарання є співмірним тяжкості злочину, шкода відшкодована повністю, а інтереси потерпілих і суспільства належно враховані. Судові рішення вказують на обов'язок перевірки реальності відшкодування навіть у разі відсутності цивільного позову, а також на необхідність відмови у затвердженні угоди в разі формального або символічного характеру компенсації. У випадках, коли розмір відшкодування є символічним, а шкода — значною, суд зобов'язаний відмовити в затвердженні угоди (ч. 7 ст. 474 КПК України).

Практика укладення угод про визнання винуватості свідчить про наявність як значного потенціалу цього інституту, так і ризиків його формалізованого, механічного застосування. За умови дотримання усіх засад кримінального провадження — повного відшкодування шкоди,

щирого каяття, добровільності та відсутності зовнішнього тиску — така угода може слугувати ефективним інструментом досягнення правосуддя. Водночас, коли зазначені умови не виконано, а угода фактично використовується як засіб уникнення відповідальності, її застосування суперечить призначенню інституту правосуддя.

Таким чином, укладення угод у кримінальному провадженні не повинно зводитися до формального компромісу між обвинуваченим і стороною обвинувачення. Воно має розглядатися як складна правова процедура, спрямована на досягнення справедливості, реалізацію принципу невідворотності відповідальності та ефективний захист публічного інтересу.

Висновки. Укладення вироку на підставі угод, запроваджене Кримінальним процесуальним кодексом України, є значним кроком до гуманізації кримінального процесу та адаптації національного судочинства до європейських правових стандартів. Аналіз судової практики підтверджує, що угоди про визнання винуватості та про примирення можуть бути ефективними інструментами реалізації принципів процесуальної економії, добровільності, справедливості й ресоціалізації особи. Умови реального, повного та своєчасного відшкодування шкоди, за наявності заподіяння такої, відіграють ключову роль у забезпеченні змістовної обґрунтованості угоди та досягненні правового балансу.

Разом із тим дослідження виявило низку серйозних проблем у практиці застосування цього інституту. Йдеться, зокрема, про формалізм у підході до перевірки змісту угод, недостатню увагу до реального виконання зобов'язань, випадки символічного або непропорційного покарання, а також відсутність дієвих механізмів оцінки впливу угоди на публічний інтерес.

Судова практика підтверджує необхідність посилення ролі суду як активного суб'єкта контролю за відповідністю умов угоди не лише законодавчим критеріям, а й принципам змістовної справедливості. Суд має перевіряти не лише добровільність та формальну правильність укладеної угоди, а й обґрунтованість її наслідків — з урахуванням тяжкості злочину, наявності відшкодування (якщо шкоду було заподіяно), та потенційного впливу на публічний інтерес. Лише за дотримання таких підходів інститут вироку на підставі угоди може реалізовувати своє призначення як ефективна форма спрощеного провадження, що водночас гарантує законність і справедливість кримінального судочинства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Декайло П., Чапля І. Значення угоди про примирення в кримінальному процесі // Актуальні проблеми правознавства. – 2021. – № 4(28). – С. 82–87. – DOI: 10.35774/app2021.04.82.
2. Басиста І. В. Практичні проблеми укладення угод про примирення у кримінальному провадженні // Вісник кримінального судочинства. – 2017. – № 1. – С. 11–14.
3. Таус М. М. Судове провадження на підставі угод у кримінальному процесі України : дис д-ра філософії : 081 – Право / Дніпропетровський держ. ун-т внутр. справ. – Дніпро, 2021. – 239 с.
4. Гвоздецький В. Д., Ляш А. О. Угода про примирення у кримінальному провадженні: деякі питання правового регулювання та практичного вирішення // Часопис Національного університету «Острозька академія». Серія «Право». – 2020. – № 1(21). – С. 1–5. – Режим доступу: <http://lj.oa.edu.ua/articles/2020/n1/20hvdtvp.pdf>.
5. Давиденко С. В., Боковикова Є. О. Угода про примирення між потерпілим та підозрюваним чи обвинуваченим: проблеми вдосконалення правового регулювання // Forum Prava. – 2018. – № 2. – С. 56–65. – DOI: <http://doi.org/10.5281/zenodo.1253356>.
6. Кримінальний процесуальний кодекс України : Закон України від 13.04.2012 № 4651-VI [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/4651-17#Text> (дата звернення: 19.05.2025).
7. Рішення Дніпровського районного суду м. Києва від 18.12.2024 у справі № 755/17917/24 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reyestr.court.gov.ua/Review/123939729> (дата звернення: 19.05.2025).

8. Рішення Солом'янського районного суду м. Києва від 17.06.2024 у справі № 760/8343/24 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reustr.court.gov.ua/Review/123640067> (дата звернення: 19.05.2025).
9. Ухвала Верховного Суду від 14.04.2025 у справі № 991/13030/24 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reustr.court.gov.ua/Review/126569694>
10. Ухвала Вищого антикорупційного суду від 12.03.2025 у справі № 991/13030/24 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://reustr.court.gov.ua/Review/125766737>